

Գրիգոր Զոհրապ

Տալիա

Ա

Տոբթոր, կ'ըսեի իրեն...

Տոբթորը բարձրահասակ, ոսկրուտ ու նիհար մարդ մը, իմ դեմի սենյակիս վարձակալն էր, այն տանը մեջ ուր կը բնակեի:

Կանուխեն - հագիվ հիսուն տարու կար - հանգստյան կոշեր էին գինքը, սրտի հիվանդության մը պատճառով որուն մահացու հանգամանքը հաստատված էր:

Իր մերձավոր մահվանը գիտակից այս մարդը՝ կավե արձանի մը անվրդով դեմքը ուներ ամեն ատեն:

Լյուքսանայուրի սրճարանին հաստատ հաճախորդներեն մեկն էր ու ամեն օր անխախտ կը գտնեիր գինքը հոն, կես օրեն վերջը, աջ կողմի կարմիր թավիշե նստարանին վրա, քոնյաքի բաժակի մը առջև, «Տեպա»-ի կամ «Թան»-ի ընթերցման մեջ ընկղմած, չխոսելով մարդու հետ, չգիջանելով նայիլ փողոցը, անցուդարձին, ապրելու, զվարճանալու, վայելելու անձուկր ունեցող աշխարհին, իբրև մեկը՝ որուն ակնարկն ու ուշադրությունը մեծագույն վայելքներու ու վեհագույն աշխարհի մը վրա սևեռած ըլլային:

Ապահովապես, իր քաշված մարդու միայնությունը՝ մեզ շրջապատողներեն շատ ավելի աննենգ ու հաստատ դեմքերով, անանց ու հավատարիմ պատկերներով շրջապատված էր:

Առանձնությունն մը՝ համակ լեցված այն տեսիլներով, որոնց համար Սյուլի
Բրյուտոն ըսած է՝

որ մնան միշտ

առանձնությունն մը ըլլալէ չի՞ դադրիր:

Այս սարդը իր նմաններուն պէս ապրելէ զգլած ու նոր ծանոթություններու,
դեպքերու համար վերջապէս փակված կը թվեր:

Մենք՝ մեր սրտաբաց ու հետաքրքիր ձևովը՝ ընդունելության այն մեծ դահլիճին
կը նմանինք ուր ամեն ոք կրնա գալ, ձեռք սեղմել, տեղ մը գրավել ու քիչ մը վերջը
հեռանալ. դահլիճ՝ որ կը լեցվի ու կը պարավի ամեն վայրկյան, ուր գույները,
գիծերը ու հոտերը իրարու կը խառնվին ու կը շփոթվին միշտ:

Անիկա պզտիկ խուցն էր ուր մտերիմները միայն մուտք ունին, առաջուց ի վեր
իրենց հատկացված տեղը կը բռնեն ու միևնույն խոսքերը կը կրկնեն երբոր
խոսին. հիշատակներ՝ որոնք այս պզտիկ սենյակը կը կահավորեն, կը լեցնեն, կը
գարդարեն թանկագին գեղորներու պէս, որոնց՝ աչքը վարժված է ալ ու գոց
գիտէ ամեն մեկուն դիրքն ու պատկերը:

Բ

Երեք ամիս շարունակ, ամեն հեղ որ սանդուխին վրա կամ մեր դեմ դեմի
սենյակները գատող սրահին մեջ հանդիպեցանք իրարու, բարև մը միայն
փոխանակեցինք:

Հետո, օր մը - սաստիկ հագե մը կը տանջվեի - խնդրեցի որ սենյակս գա. եկավ,
դժկամակելով քիչ մը. բազկերակս չքննեց ու լեզուս չնայե ցավ, այլ գրքատունս
աչքե անցուց. դեղեր չտվավ:

- Խաբեբա ու սնուտի բաներ են այդ ամենը,- ըսավ ինձի.- հիվանդությունը իր
շրջանը պիտի ընէ:

Տարօրինակ բժիշկ:

Հաջորդ օրը նորեն եկավ. Վիքթոր Հյուկոյի հատոր մը ուներ ձեռքը. սնարիս քով նստավ ու առանց վիճակս հարցնելու «ճին»երը կարդաց: Մյուս օրը Լամառփինի «Ժիոնտեններու պատմություն»ովը եկավ քովս:

Ռնտցա ու այնուհետև բարեկամ եղանք իրարու:

Առանձին, բոլորովին առանձին էր աշխարհիս վրա. ազգական ու բարեկամ չունէր և ունենալու պետք չէր զգացեր երբեք:

Կյուլիանէի շրջանը ավարտելէն ետքը, քսան տարի ամբողջ դուրսերը շրջած էր, լեռնահովով ու սառուցիկ բարձունքներէ մինչև արևակեզ անապատներու միայնությունը:

Ու կը հնագանդէր անտրտունջ, ընկեցիկ մանուկի մը պէս, երթալով միշտ հոն ուր կը դրկէին գինքը, վայրապար չտանջելով իր սիրտն ու միտքը անիրականալի փառասիրություններով, հանգիստ ու հանդարտ կյանքի պահանջումներով:

Ինքն էր որ կը կոչվեր միշտ Միջագետքին մեջ երևցող Ժանտախ–տին, Սուրիոն մեջ երևան ելլող քոլեռային դեմ առողջապահական միջոց–ները անմիջապէս ձեռք առնելու: Այս մահտարածամներուն մեջ թրծված, եփված մեկն էր, սկեպտիկ մարդ գոր բնությունը իր մեծագույն աղետներուն վարժեցուցած էր, անտարբեր դարձնելու աստիճան:

Այսպէս թափառահած ու վտարանդի կյանքի վարժությամբ, հաս–տատուն կայանի մը, ծանոթ ու սիրելի շրջանակի մը կարոտը զգացած չէր երբեք. իր սրտին խանդաղատանքը՝ բույն չէր դրած տեղ մը, այլ ցրված թոթափած էր ամեն կողմ, ամեն տեղ, բզիկ–բզիկ եղած՝ իր ան–դուլ ուղևորությանը մեջ:

Քաջ վիրաբույժ էր. այսպէս կ'ըսէին գոնե անոնք որ ինձմէ լավ կը ճանչնային գինքը. բայց երբեք ամենափոքրիկ վիրաբուժական գործողության մը մասնակցիլը չէի լսած, թէն բժշկություն ի գործ կը դնէր մեր թաղին մեջ, ծույլ ու անտարբեր պաղարյունությամբ:

- Տոբթո՛ր,- կ'ըսեի իրեն,- քեզի համար կը'սեն որ քաջ վիրաբույժ ես. ինչո՞ւ արվեստդ ի գործ չես դներ:

Դեմ դեմի նստեր էինք Լյուքսանպուրի սրճարանին մեջ. ինքը՝ իր սովորական տեղը, ես՝ իր սեղանին դիմացը:

Հարցումս զինքը հանկարծակիի բերավ, տեսա, որ իր սովորական անխոռվ դեմքը այլայլեցավ, քոնյաքի պզտիկ բաժակը գոր բերնին մոտեցուցած էր, դողաց ձեռքերուն մեջ:

Մարդ չկար մեզմե գատ:

- Ըսեմ քեղի թե ինչո՞ւ այլևս վիրաբուժություն չես ըներ,- պա-տասխանեց բժիշկը ինձի:

Այն ատեն, հիշատակները ամփոփող մեկու մը պես վայրկյան մը կեցավ ու շտկվեցավ նստարանին վրա. իր չոր ու կորցած իրանը ուղղեց ոլ խոսիլ սկսավ:

Բժշկական վարժարանին հառաջադեմ շրջանավարտներեն եմ. ամբողջ պատանությունս, երիտասարդությանս մեկ մասը աննվեր ու լոին աշխատության մեջ անցած է: Գիտությունը՝ իմ միակ ըղձանքս ու հաճույքս էր, այնքան որ ընկերներս կը ծաղրեին տարիքիս անպատշաճ այս անմեղությունը. հիմա որ բնավորությունները, խառնվածքները վերլուծելու կարող եմ, կը տեսնեմ, որ միամիտ ու խանդավառ մեկն էի ես ու առջի դեմս ելլողը բոլորովին պիտի գրավեր, հրապուրեր զիս. երբեք ինքզինքս բանի մը մասնակի չեմ կրցած տալ. մարդիկ կան, որոնք հանչափս կոտորակներու կրնան վերածվիլ առանց պակսելու, տեսակ մը անուշ հոտի պես, որ կրնա ամեն կողմ տարածվիլ առանց իր քաղցրությունը, իր ուժը կորսնցնելու. այս մարդիկ կարող են ամեն առարկայե, զբոսանքե հաճույք զգալ. մեկու մը չեն կապվիր ու ամեն բան իրենցը կը համարեն. ասիկա տեսակ մը հոգեբանական ընկերություն է. ես անոնցմե չէի:

Առջի դեմս ելլողը Գիտությունը եղավ և գայն սիրեցի հոգվույս, տարիքիս բոլոր գործությամբը:

Երբոր վարժարանն էլա, ուսյալ տղա մըն էի ու այսչափ միայն: Այն ատեն ժանտախտը կը ճարակեր Սուրիո մեջ. հոն դրկեցին զիս. երբեք չվախցա մահն ու հիմա ալ չեմ վախնար: Իրարու դեմ մաքառելու կոչված առջի օրեն՝ բարեկամ-թշնամիներ ենք որ կը հարգենք, կը ճանչնանք իրար. բժիշկ մըն եմ ես ու այն՝ մեծագույն բժիշկն է. գիտության ստեղծած հականեխական դեղերուն դիմացը՝ մահն ալ՝ աստուծո ստեղծած հականեխականն է: Կը հավատամ որ մեծ ջարդերը, ահագին կոտորածները, որոնց վարժված եմ ականատես ըլլալու, պատերազմ-ներու մեջ կամ մահացու հիվանդությանց ճարակած միջոցին, առողջա-րար պաշտոն մը, նախասահմանություն մը ունին: Ժոզեֆ տը Մեթոի իմաստասիրության հավատացող մըն եմ. այս անունը կը ժպտեցնե՞ք եզ. ես իմաստասիրությունը կը սիրեմ իբրև գերադույն բանաստեղծությունը. այն չոր ու ցամաք գիտնականներեն չեմ, որոնց բոլոր հոգին ու զգայնությունը կաշկանդված են ֆորմյուլներու մեջ ու թռիչ չունին:

Դ

Դամասկոսի մեջ մարոնի աղջիկ մը սիրեցի. բայց սիրեցի հիացու-մով ու շլացումով: Կույրի մը աչքերը բացվելուն պես բան մը զգացի. ա՛յս էր սերը: Տալիլա - այս էր աղջկան անունը - ինքը կը զարմանար վրաս. կարծեմ թե հարյուրապետի ոսկեզօծ համազգեստես, մայթերուն վրա ձգձգվող ու զարնվող սուրես ավելի հրապուրված էր քան ինձմե. թեթև, զբոսասեր մեկն էր, լուրջ խոսակցության մը և մեծ ըմբռնումներու անկարող: Ես՝ իմ մտքիս մեջ՝ զինքը ամեն կատարելություններով օժտեր էի. սիրեցի զինքը, իր անունն սկսելով մինչև ոտքին սիրուն շրփշրփները:

Տալիլա երկայն ծովածուփ մագեր ուներ, որոնք իր ոսկեզանգ գրվագներով շրջապատված փոքրիկ տիատեմեն դուրս կը թափեին անհնագանդ և կամակ ցայտուցքներով. կարմիր չուխայե պզտիկ սեյմենին մեջ չաղմող լանջքը՝ նրբաթել կազի մը պարկեշտորեն կրկնված ծալքերով ու փրփուրներովը՝ գոգ առած առագաստի մը կը նմաներ. իր շավարը սև մետաքս էր:

Արքենի հասակով, բարակամեջք աղջիկ մըն էր Տալիլան և իր հրապույրներուն գիտակցությունը ուներ. կ'երգեր և ուտի վրա նվագել գի-տեր. իր մոտ, օթոցին վրա, իր ոտքին քովիկը անցուցած ժամերս, անխոսիկ անմոռն Վերացումներով՝

շնորհալի երագի մը հիշատակը ձգած են հոգվույս մեջ:

Բայց որքա՛ն անհաստատ սիրտ մը ու թեթև գլուխ մը. իր քաղցր նայվածքը՝ արևուն ճառագայթին պես՝ խտիր չէր դներ իրնով ապրող-ներուն մեջ ու ամենքն ալ հավասարապես իր լույսովը կ'ողողեր, ինչպես կ'ըսե Ֆրան տը Բոնբինյան: Ես՝ նախանձոտ, հպարտ ու նեղսիրտ, չկրցա հանդուրժել ասոր. սրտմտեցա. Տալիլա զարմացավ. ի՞նչ կ'ելլեր ատկե. ձեռքս բռնեց ու համոզել ջանաց զիս. այնքան մարդիկ երջանիկ կ'ըլլա-յին իր մեկ բառովը. կրնա՞ր այսքան չնչին բան մը զլանալ անոնց:

- Չե՛ս սիրեր գեղեցիկ կնոջ մը երեսը նայիլ երբոր փողոցը հանդիպիս,- հարցուց ինձի:

- Երբե՛ք,- ըսի իրեն խստությամբ:

Ե

Չինգ տարի վերջը. Շալեպի մեջ գորաբանակին կը ծառայեի. օր մը քրիստոնեի մը տունեն կանչեցին զիս վիրաբուժական գործոգության մը համար: Գետինը փոված անկողնին մեջ երիտասարդ կին մը տեսա:

- Տոքթո՛ր,- կանչեց իր անուշ ձայնովը:

Տալիլան էր:

Մոտեցա ու քննեցի խոցը: Գրեթե սրտին վրա, ուտիչ վերք մըն էր որ իր գունդ ու կարմրած ցցունքովը՝ մարմնին անբիժ ճերմակությանը վրա խոյացող գիշատիչ թռչունի մը գլխուն կը նմաներ:

- Ի՞նչ պիտի ընես, տոքթո՛ր,- հարցուց հիվանդը աղերսարկու ձայնով:

- Մի՛ վախճար,- ըսի իրեն:

Բայց ան իր պաղատանքը ավելցուց. սենյակին մեջ լեցվող բազմությունը դուրս ելավ. մայրը ու ես մինակ մնացինք իր քովը: Տալիլա կը շարունակեր լեզու

թափել:

- Պիտի մեռնի՞մ, տոքթո՛ր:

- Ո՛չ, ո՛չ, հիմա կ'ազատիս:

Մայրը բացավ լանջքը ու ես նշտրակս կեղանկին մոտեցուցի:

- Անդի՛ն նայե:

- Քու ձեռքեդ թող մեռնիմ,- ըսավ Տալիլա մեղմիվ:

Գանակը դպավ... աստված իմ, ի՞նչ ըրավ ձեռքս, ի՞նչ ըրի ես, ինչպե՞ս, վրդովումս գոր կրցեր էի գսպել, ճնշեց զիս հանկարծ ու նշտրակս մոլորեցուց: Երբեք չգիտցա. կտրված երակեն արյունը վտակի պես կը հոսեր ու վրաս կը ցայտեր. դուրս վազեցի օգնություն ուզելու համար. ես որ վարպետ վիրաբույժ մըն եմ, ապիկար մարդասպան մը դարձած էի: Հոսումը դադրեցնելու բոլոր հնարքներս ի դերև ելան:

Տալիլան իմ ձեռքես մեռավ, ճիշտ ինչպես որ գերագույն պշրանքի մը վայրկյանին փափաքած էր:

1893